

شورای حمایت از حقوق تألیف و نشر

گزارش مکتوب شورای حمایت از حقوق تألیف و نشر

سی امین نشست شورا در روز سه شنبه سوم مرداد ماه ۱۳۹۱ ساعت ۱۷ با حضور اعضای زیر تشکیل گردید:

آقای دکتر ساکت (قاضی بازنشسته دیوان عالی کشور، مؤلف و استاد دانشگاه)
 آقای آخوندی (رئیس هیئت مدیره انجمن فرهنگی ناشران کتب مذهبی)
 آقای آموزگار (رئیس هیئت مدیره انجمن فرهنگی ناشران بین المللی ایرانیان و دبیر اتحادیه)
 آقای دکتر کفاشی (عضو انجمن فرهنگی ناشران کتاب دانشگاهی)
 آقای دکتر احمدزاده (پژوهشگر و ویراستار)
 آقای موسایی (انتشارات فرهنگ معاصر)
 آقای شاوردی (نماینده انجمن ناشران ورزشی)
 آقای حسینی نیک (مدیر مسئول دفتر مطالعات و خدمات حقوقی - رئیس شورا)
 میهمانان جلسه: آقای زرروئی (انتشارات فدک ایساتیس) و آقای سجاد (انتشارات کلید آموزش)

بعد از قرائت قرآن کریم، مذاکرات شورا به شرح زیر آغاز گردید:

در جلسه قبل (بیست و نهم)، مباحث مربوط به حقوق مادی که موضوع مبحث اول از فصل دوم (انواع حقوق) از بخش اول (حقوق پدیدآورندگان) بود، به پایان رسید. اما اکنون، مبحث دوم با عنوان حقوق معنوی مطرح است که در این خصوص مباحث مهم و علمی وجود دارد.

در این جلسه، با جمع بندی مبحث حقوق مادی و کفایت مذاکرات در آن خصوص، موضوع حقوق معنوی مطرح گردید و قبل از اینکه ورود به مواد پیشنهادی صورت گیرد، مبانی و انواع حقوق معنوی مورد بحث قرار گرفت و بررسی مواد پیشنهادی به جلسات بعد موکول گردید.

ابتدا مبانی حقوق معنوی و اهمیت رعایت آن:

مبنا و ریشه‌ی حقوق معنوی در مالکیت فکری، ناشی از اصول اخلاقی است که البته نمود بیرونی و پیامد اجتماعی نیز دارد. اینکه کسی نباید اثر دیگری را منتسب به خود یا غیر از پدیدآورنده نماید، مبانی اخلاقی آن، قبح دروغ و دروغ‌گویی است.

پرهیز از بی اعتمادی در جامعه می تواند مبناي قبح دروغ و دروغ گویی باشد و به تبع آن منزه داشتن دامن علم و فرهنگ از لوٲ بی اعتمادی مهم‌ترین انگیزه قانونگذار برای مطرح ساختن حقوق معنوی است. بی اعتمادی و دروغ در فعالیت‌های علمی و آفرینش‌های فکری می‌تواند باعث ورود خسارات زیادی به جامعه گردد به عنوان مثال، اگر یک اثر علمی با نام و عنوان فردی غیر از پدیدآورنده منتشر گردد، جامعه بطور طبیعی به این اثر احترام گذاشته و پدیدآورنده ادعایی آن را متخصص در حوزه موضوع کتاب می‌پندارد و احیاناً وی را لایق سپردن مناصب حساس و تخصصی اعم از فنی و مهندسی یا پزشکی یا حقوقی و اقتصادی و... می‌داند و این

در حالی است که وی هیچگونه لیاقت و توانایی برای انجام مسؤولیت ندارد. در حقوق مالکیت ادبی و هنری، به این وجه از حقوق معنوی، عنوان حق احترام به صاحب اثر یا حق سرپرستی داده شده است.

دیگر حق معنوی که در این رشته از علم حقوق، به آن توجه شده، حق احترام به اثر یا حق تمامیت اثر می باشد. این حق معنوی، پدیدآورنده را تنها فرد مجازی می داند که می تواند در اثر خود تصرف کرده و کم یا زیاد نموده و نظرات خود را تغییر دهد.

مبنای این حق، می تواند اصل اخلاقی حفظ امانت و پرهیز از خیانت در آن باشد. ناشر از جهت اخلاقی مکلف است اثر پدیدآورنده را مانند هر نوع امانت دیگر، بدون کسر و نقص حفظ کرده و عرضه نماید.

البته در همه نظامات اداری، واحدهایی برای کنترل محتوای آثار ارائه شده به جامعه وجود دارد و اگر دستگاه اجازه دهنده برای انتشار اثر، حکم به مشروط بودن انتشار به حذف یا تغییر محتوا نماید، ناشر فقط با اجازه پدیدآورنده مجاز به حذف یا تغییر می باشد و در صورتی که پدیدآورنده اجازه این امر را ندهد، اثر قابل انتشار نخواهد بود.

در حقوق مالکیت ادبی و هنری، به این وجه از حقوق معنوی، عنوان حق احترام به اثر یا حق تمامیت داده شده است.

این دو حق معنوی در همه نظام های حقوق مالکیت فکری به رسمیت شناخته شده و در نظام حقوقی ما نیز از سال ۱۳۴۸ در ماده ۳ قانون حمایت حقوق مؤلفان و مصنفان و هنرمندان به نحو زیر مورد اشاره قرار گرفته است:

ماده ۳: حقوق پدیدآورنده شامل حق انحصاری نشر و پخش و عرضه و اجرای اثر و حق بهره برداری مادی و معنوی از نام و اثر اوست.

در ادامه این قانون، ایجاز در ماده ۳، در مواد ۱۷ و ۱۸ و ۱۹ به تفصیل توضیح داده شده و دو حق معنوی فوق الذکر چنین بیان گردیده است:

ماده ۱۷ - نام و عنوان و نشان ویژه ای که معرف اثر است از حمایت این قانون برخوردار خواهد بود و هیچکس نمی تواند آنها را برای اثری دیگری از همان نوع یا مانند آن به ترتیبی که القاء شبهه کند بکار برد.

ماده ۱۸ - انتقال گیرنده و ناشر و کسانی که طبق این قانون اجازه استفاده یا استناد یا اقتباس از اثری را به منظور انتفاع دارند باید نام پدیدآورنده را با عنوان و نشانه ویژه معرف اثر همراه اثر یا روی نسخه اصلی یا نسخه های چاپی یا تکثیر شده به روش معمول و متداول اعلام و درج نمایند مگر اینکه پدیدآورنده به ترتیب دیگری موافقت کرده باشد.

ماده ۱۹ - هرگونه تغییر یا تحریف در اثرهای مورد حمایت این قانون و نشر آن بدون اجازه پدیدآورنده ممنوع است.

قانونگذار برای تضمین رعایت این دو حق مهم معنوی، در مواد ۲۳ و ۲۴ و ۲۵ به وضع مجازات بازدارنده پرداخته و مجازات حبس از سه ماه تا سه سال تعیین نموده است:

ماده ۲۳ - هرکس تمام یا قسمتی از اثر دیگری را که مورد حمایت این قانون است به نام خود یا به نام پدیدآورنده بدون اجازه او و یا عالمأ عامداً به نام شخص دیگری غیر از پدیدآورنده نشر یا پخش یا عرضه کند به حبس تأدیبی از شش ماه تا سه سال محکوم خواهد شد.

ماده ۲۴ - هرکس بدون اجازه ترجمه دیگری را به نام خود یا دیگری چاپ و پخش و نشر کند به حبس تأدیبی از سه ماه تا یکسال محکوم خواهد شد.

ماده ۲۵ - متخلفین از مواد ۱۷ - ۱۸ - ۱۹ - ۲۰ این قانون به حبس تأدیبی از سه ماه تا یک سال محکوم خواهند شد.

اما حقوق معنوی محدود به حق سرپرستی و تمامیت نمی‌شود و در نظام حقوق مالکیت فکری، به انواع دیگر این حقوق نیز پرداخته شده است.

حق افشا و حق عدول یا اصلاح از جمله حقوق معنوی بوده که در نظام حقوقی ما به آنها اشاره نشده است. حق افشا در منابع حقوقی چنین تعریف شده است:

حق افشا:

حق افشای اثر حقی است انحصاری که بر اساس آن پدیدآورنده در خصوص ارائه یا عدم ارائه اثرش به عموم تصمیم می‌گیرد و در صورتی که در صدد ارائه اثر به عموم باشد، زمان و روش و شیوه آن را تعیین می‌کند و هیچ کس نمی‌تواند به جای پدیدآورنده در این خصوص تصمیم‌گیری نماید. ایجاد حقوق مادی منوط و مشروط به اجرای حق افشای اثر است. در قوانین داخلی به این حق اشاره مستقیمی صورت نگرفته و فی الواقع منظور از حق نشر، حق انتشار است که از حقوق مادی محسوب شده نه حق معنوی.

حق عدول یا اصلاح:

ممکن است اعتقادات فلسفی، علمی، اخلاقی یا هنری پدیدآورنده بعد از واگذاری حقوق مادی یا بعد از نشر اثر تغییر یابد، قاعدتاً وی باید بتواند نظرات خود را در اثر، اصلاح نموده و سپس به عموم عرضه نماید. استیفای این حق باید با جبران خسارت و هزینه‌های دریافت‌کننده حقوق مادی بوده و در صورت ایجاد فاصله زمانی برای تهیه نسخه مورد نظر پدیدآورنده، دریافت‌کننده حقوق مادی از حق تقدم برخوردار است. حق افشا و حق عدول گرچه بر خلاف اصل لزوم قراردادها، موضوع ماده ۲۱۹ قانون مدنی می‌باشد لیکن باید توجه داشت که اصل لزوم قراردادها در قالب حقوق مادی است و موضوع بحث ما حقوق معنوی می‌باشد و باید به پدیدآورنده این امکان را داد تا از منافع مشروعش دفاع کرده یا در صورت تغییر اعتقادات یا نظرات علمی، از حق عدول یا اصلاح اثر استفاده نماید.

بعد از این تعاریف، لازم است به خصوصیات عام حقوق معنوی اشاره‌ای گردد. حقوق معنوی دارای دو خصوصیت مهم است:

اول آنکه این حقوق محدود به زمان و مکان نیست و دوم: غیر قابل انتقال می‌باشد. محدود به زمان و مکان نیست بدان جهت که با پدید آمدن اثر، حق معنوی برای پدیدآورنده بطور خاص و انحصاری ایجاد شده و هیچگاه حتی بعد از مرگ وی نیز این حق به دیگری حتی ورثه و وصی وی نیز منتقل نمی‌گردد.

این حق با هیچ قراردادی اعم از واگذاری موقت یا دائم حقوق مادی از طرف پدیدآورنده به دیگری منتقل نمی‌گردد. در مورد سفارش کار یا استخدام نیز حقوق معنوی منحصر به شخص پدیدآورنده است.

در سی‌امین جلسه شورا در خصوص انواع حقوق معنوی و خصوصیات این حقوق به تفصیل بحث شد و اتفاق نظر بر سر دو موضوع حاصل نگردید: یکی اینکه آیا پدیدآورنده می‌تواند به اختیار خود، یکی از حقوق معنوی و بخصوص حق سرپرستی را به غیر واگذار نماید یا خیر؟ به عبارت دیگر اگر پدیدآورنده بخواهد اثرش را به نام

دیگری منتشر ساز، مجاز است یا خیر؟ و مورد دوم آنکه حق افشا به نحوی مشابه حق انتشار است که تکرار گردیده است و لزومی به اشاره مجدد نیست.

در خصوص حق تمامیت نیز بحث گردید که ناشر یا ویراستار تا چه حد می تواند متن پدیدآورنده را تغییر دهند؟ حد و مرز ویراستاری علمی، ادبی و فنی تا کجاست؟ و آیا پدیدآورنده می تواند بر عدم تغییر شکلی متن نیز تأکید ورزد؟ و یا احیاناً نگارشی غلط را اصرار بر انتشار داشته باشد؟ نحوه برخورد با حق عدول یا اصلاح اثر چگونه می تواند باشد؟

ادامه بحث در این خصوص به جلسه بعد موکول گردید که انشاء الله انجام خواهد شد.

سید عباس حسینی نیک

مسئول شورای حمایت از حقوق تألیف و نشر